

کارکرد پیشگویی مبتنی بر ارتباط انفرادی در سیره رضوی و ابناء الرضا علیهم السلام

دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۱ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۱/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۹

علیرضا جانعلی زاده چناری^۱ حامد قرائتی^۲

چکیده

اخبار پیشگویی ائمه علیهم السلام را صرف نظر از بررسی های سندی، از حیث محتوا و کارکرد نیز می توان مورد بررسی قرار داد. برخلاف آنچه ممکن است تصور شود، پیشگویی توسط اهل بیت علیهم السلام صرفاً ابزاری جهت نشان دادن برتری معنوی نبوده و ناظر به اولویت ها و نیازهای جامعه، کارکردهای مختلفی داشته است. مسئله این تحقیق بررسی کارکرد پیشگویی مبتنی بر ارتباط انفرادی در سیره رضوی و ابناء الرضا علیهم السلام است. این بررسی با تکیه بر منابع اصلی و روش توصیفی-تحلیلی خواهد توانست ابعاد دیگری از تلاش های اهل بیت علیهم السلام برای صیانت از سعادت مادی و معنوی جامعه اسلامی را تبیین کند، زیرا زعامت اهل بیت علیهم السلام حتی در شئون اختصاصی و کرامات ایشان محدود به امور صرفاً معنوی نبوده و حیات مادی و اجتماعی جامعه را نیز دربر گرفته است. مبتنی بر یافته های این تحقیق، امام رضا علیهم السلام و ائمه ابناء الرضا علیهم السلام در پیشگویی از آینده کارکردهای مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی را در نظر داشته اند. کارکردهایی چون حجتی بر حقانیت، گسترش فرهنگ انتخاب نام نیک، همزیستی با مخالفان، استقامت و صبر بر مشکلات، رفع نیازمندی اقتصادی دیگران، برحذر داشتن از رفتارهای نامناسب، برحذر داشتن شیعیان از مدعیان دروغین و وقوع فتنه ها، تعدیل رفتارهای پرخطر علویان، رفع نگرانی شیعیان در موضوع حیات امام، اطمینان بخشی از امنیت جانی پیروان اهل بیت علیهم السلام، رفع حیرت از شیعیان در شناخت امام عصر علیه السلام جهت مهیا شدن برای دوره غیبت.

کلیدواژه ها: امام علی بن موسی الرضا علیهم السلام، ابناء الرضا علیهم السلام، پیشگویی، علم امام، اهل بیت علیهم السلام و جامعه.

۱. دانش پژوه سطح چهار حوزه علمیه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول): janalizadeh313@gmail.com

۲. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه باقرالعلوم، قم، ایران: gheraati@bou.ac.ir

۱. مقدمه

تمرکز بر فضایل‌نگاری و محدود کردن اغراض و اهداف کرامات ائمه علیهم‌السلام به نشان دادن برتری معنوی یا اسکات مخالفین، موجب شده تا در الگوگیری از این بخش از تاریخ و سیره اهل بیت علیهم‌السلام اهتمام لازم صورت نگیرد. چنین نگاه حداقلی در مورد اهل بیت علیهم‌السلام در مواردی جایگاه ممتاز اهل بیت علیهم‌السلام در تعالی مادی و معنوی جامعه اسلامی را به ستیزه جویان فرقه‌ای، تارکین دنیا و بی تفاوت نسبت به مسئولیت‌های اجتماعی تنزل داده است. این تحقیق تلاش دارد تا با نگاهی واقع بینانه و ناظر به بسترها و اوضاع اجتماعی عصر معصومین به شناسایی کارکردهای پیشگویی‌های صورت گرفته توسط امام رضا علیه‌السلام و ابناء الرضا علیهم‌السلام بپردازد.

امامان شیعه در طول حیات خود روابط فردی و اجتماعی پدیده‌ای را با هدف تعالی مادی و معنوی جامعه برقرار کرده‌اند. روابطی که متأثر از فضای موجود در جامعه از عصر نبوی تا عصر غیبت کبری با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده است. با توجه به فضای خفقان در برخی از ادوار خلافت عباسی (۱۳۲-۶۵۶ ق) دوران حیات امام رضا علیه‌السلام تا امام حسن عسکری علیه‌السلام با محدودیت‌های زیادی همراه بود. این شرایط باعث شده بود به جز مناظرات علنی در اکثر موارد روابط ائمه علیهم‌السلام در قالب ارتباط انفرادی شفاهی یا مکتوب صورت گیرد.

گرچه اصل علم لدنی امامان مورد اتفاق علمای امامیه است؛ اما در موضوع گستره و کیفیت علم لدنی امامان، برخی علمای امامیه قائل به اطلاق علم امام به حوادث نیستند (مفید، ۱۴۱۳ ق: ۷۰؛ ابن شهر آشوب، ۱۳۸۲، ج ۱: ۲۱۲)؛ و برخی دیگری یکی از ویژگی‌های امام را علم به حوادث گذشته و آینده می‌دانند (آخوند خراسانی، ۱۴۱۲ ق: ۲۷۹؛ غروی اصفهانی، ۱۳۷۳، ج ۱: ۶۶۳؛ مظفر، ۱۴۰۲ ق: ۱۲؛ جوادی آملی، ۱۳۸۱، ج ۱: ۱۷۶). شیخ صدوق علم لدنی را به دو دسته عام و خاص تقسیم کرده که علم خاص لدنی مخصوص خداوند و علم عام لدنی ویژه انبیاء و امامان است (ابن بابویه، ۱۴۲۶ ق: ۱۳۸). یکی از ابعاد علم لدنی امام، در قالب پیشگویی از رویدادهای آتی بروز یافته است

که در منابع متعدد تاریخی منعکس شده است. هرچند موارد فراوانی از این موارد امروز به دست رسیده اما از حیث محتوا و کارکرد کمتر مورد بررسی قرار گرفته است؛ در حالی که پیشگویی‌های ائمه (علیهم السلام)، فارغ از بُعد کلامی، می‌تواند در بُعد اجتماعی، فرهنگی و تمدنی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. در این نوشتار تلاش شده است تا بخشی جزئی از این موارد فراوان، که مرتبط با عصر حیات امام رضا (علیه السلام) تا امام حسن عسکری (علیه السلام) در قالب روابط انفرادی، به‌کارگیری شده مورد بررسی قرار گیرد. بر این اساس، پرسش پژوهش حاضر آن است که پیشگویی مبتنی بر ارتباط انفرادی در سیره رضوی و ابناء الرضا (علیهم السلام) دارای چه کارکردهایی بوده است؟ مذاقه در این موارد، فارغ از تحصیل معرفت نسبت به جایگاه الهی امام، می‌تواند چگونگی کاربرست ابزارهای الهی امامت در حل معضلات و مشکلات مادی و معنوی جامعه و نقش ممتاز اهل بیت (علیهم السلام) در این حوزه را آشکار سازد.

لازم به ذکر است گرچه جنس این موضوع کلامی است؛ اما نقطه کانونی در این تحقیق بررسی کاربرست نقش اهل بیت (علیهم السلام) در مواجهه با کاستی‌ها و معضلات اجتماعی از طریق ابزارهای اختصاصی امامت و به صورت متمرکز پیشگویی می‌باشد.

گرچه نسبت به ابعاد مختلف مواجهه در سیره معصومین (علیهم السلام) پژوهش‌های ارزشمندی منتشر شده است اما بررسی کارکرد پیشگویی در ارتباط انفرادی و صرف نظر از ماهیت کلامی، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. انصاری پور و قاسم نژاد (۱۳۹۲) در مقاله «بررسی چگونگی ارتباط امام رضا (علیه السلام) با اصحاب در کوفه، بغداد و قم» به صرف بیان جغرافیای ارتباطی امام رضا (علیه السلام) با بلاد مذکور پرداخته است. همچنین عنایت الله شریفی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «روش‌های تبلیغی امام رضا (علیه السلام)» به روش‌های تبلیغی از جمله ارائه الگو، خطابه، مجادله به احسن، امر به معروف و نهی از منکر، تقیه، سفر به مراکز علمی و تربیت شاگردان پرداخته است. محسن طبسی (۱۳۸۶) نیز در مقاله «کرامات حضرت رضا (علیه السلام) به روایت اهل سنت»، صرفاً به بیان پیشگویی در حد کرامت پرداخته؛ اما هیچکدام به بررسی کارکرد پیشگویی در ارتباط میان فردی امام با مخاطبان متمرکز نیافته است.

لازم به ذکر است، پیشگویی به عمل و کار شخص پیشگو، پیش گوینده، کهانت، غیب‌گویی و اخبار از آینده اطلاق می‌شود (معین، ۱۳۸۶: ۶۹۵) «پیشگویی» بیشتر جنبه فرامادی دارد و در ارتباط با عالم غیب به کار می‌رود که بُعد معنوی و دینی دارد همچنان که در زبان انگلیسی هم واژه پیامبر (Prophet) و پیشگویی (Prophecy) از یک ماده هستند. در واقع «پیشگویی» در جایی است که از طریق عادی دسترسی وجود ندارد. در مقابل «پیش بینی» به معنای حدس زدن وقایع آینده از علل، اسباب و قرائن موجود است. (معین ۱۳۸۶: ۶۸۴) به عنوان شاهد مثال، در بیان وضعیت جوئی گفته می‌شود پیش بینی وضع هوا. در واقع «پیش بینی» ناظر به علم عادی بشر، بر اساس قرائن و مستندات است اما «پیشگویی» در جایی است که از طریق عادی دسترسی وجود ندارد و خاستگاه آن، علوم ماوراء همچون علم الهی پیامبران (علیهم السلام) و اوصیاء ایشان است.

۲. کارکرد پیشگویی

پس از مطالعه و بررسی بیانات امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و ائمه ابناء الرضا (علیهم السلام)، آشکار شد که ایشان در قالب پیشگویی نسبت به حوادث و وقایع جامعه اسلامی کنش‌های اجتماعی داشته و به عنوان هادی و رهبر جامعه اسلامی، علاوه بر هدایت امت به صورت کلی، به هدایت موردی افراد به صورت خاص در ارتباط انفرادی پرداخته اند. از این روی، پیشگویی در سیره امام، بخشی از فرایند هدایت‌گری بوده است که حیات مادی و اجتماعی جامعه را نیز در بر گرفته است. هرچند این موضوع در رویکرد کارکردشناسی، ابعاد متنوعی می‌یابد که در ادامه از نظر خواهد گذشت.

۲-۱. حجتی بر حقانیت

پس از شهادت امام کاظم (علیه السلام) خیانت و دنیاطلبی برخی وکلای امام موجب تردیدهایی شد و چالش‌هایی را برای امامت امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) ایجاد کرد. از این رو

امام رضا (علیه السلام) علاوه بر مخالفان مذهبی خویش با جریان‌های منحرف داخلی از میان شیعیان نیز مواجه شده و بیش از هر زمان دیگری نیازمند اثبات حقانیت خود در ادعای امامت بود. چه اینکه علاوه بر برخی از وکلای امام کاظم (علیه السلام) برخی از اصحاب ایشان نیز به واقفیه پیوسته و امامت امام رضا (علیه السلام) را منکر شدند. چنین شرایطی شیعیان زیادی را نیز دچار شک و تردید می‌کرد. از این رو امام در فرصت‌های مختلف در صدد اثبات حقانیت خود به عنوان امام و پیشوای شیعیان امامی بوده و از راه‌های مختلفی از جمله پیشگویی استفاده می‌کردند. به عنوان نمونه، حسن بن بشار از اصحاب امام کاظم (علیه السلام) با فضا سازی و شبهه افکنی واقفیه به آنان پیوست؛ اما با محقق شدن پیشگویی امام رضا (علیه السلام) به حقانیت ایشان پی برده و از واقفیه جدا شد. وقتی امین عباسی (۱۹۳-۱۹۸ ق) در زمان خلافتش با مأمون (۱۹۸-۲۱۸ ق) دچار نزاع و درگیری شد؛ امام رضا (علیه السلام) در حضور حسن بن بشار به پیشگویی از کشته شدن عبدالله عباسی توسط مأمون پرداخته و فرمودند: «عبدالله (مأمون)، محمد را خواهد کشت». امام در ادامه فرمودند: «یقیناً پی در پی کینه‌ها تو را نشانه می‌گیرند و امراض مخفی را آشکار می‌کنند». (ابن شهر آشوب ۱۳۷۹ ق، ۳: ۴۷۷) در نهایت در سال ۱۹۸ ق امین به دستور مأمون کشته شد (طبری، ج ۸: ۴۲۴؛ ابن خلدون، ۱۳۹۱ ق، ج ۲: ۳۴۶).

علاوه بر آنچه بیان شد، امامت امام محمد بن علی الجواد (علیه السلام) نیز همانند پدر بزرگوارشان با چالش‌های جدی از سوی شیعیان مواجه شد. چه اینکه ایشان نخستین امامی بودند که در سن کودکی به امامت رسیده بودند و تصدی امامت از سوی ایشان حتی از سوی برخی بزرگان و اصحاب خاص نیز محل تأمل و تردید قرار گرفته بود. امام جواد (علیه السلام) نیز در مقام اثبات حقانیت خود در تصدی امامت از راهکارهای مختلفی از جمله پیشگویی بهره بردند. به عنوان نمونه ابراهیم بن سعد نقل کرده است، خدمت امام جواد (علیه السلام) نشسته بودم که اسب ماده‌ای بر ما گذشت، حضرت فرمود: «این اسب، امشب کره پیشانی سفیدی که در گونه‌اش هم نقطه سفیدی است به دنیا می‌آورد.» جهت رفع تردید خود، از ایشان اجازه گرفتم و با صاحب اسب همراه شده، مرتب با او سخن گفتم تا شب فرا رسید و آن اسب کره‌ای با همان صفت که حضرت پیشگویی فرموده بود به دنیا

آورد. فردای آن روز خدمت امام جواد (علیه السلام) بازگشتم که حضرت مرا مورد خطاب قرار داده و فرمودند: ای ابن سعد! در سخنان روز گذشته من شک کردی؟ بدان که همسرت حامله است و فرزند نابینایی به دنیا می‌آورد! سپس همسرم، فرزندم محمد را برایم به دنیا آورد و نابینا بود (طبری، ۱۴۱۳ ق: ۳۹۸). ابراهیم نیز با مشاهده این پیشگویی آن را حجتی بر حقانیت امام در تصدی امامت دانست.

علاوه بر این خلفای عباسی در افکار عمومی با اقداماتی سعی در کاستن جایگاه و ارزش اجتماعی اهل بیت (علیهم السلام) داشتند که در اکثر موارد ائمه هدی (علیهم السلام) تهدید دشمن را به فرصت هدایت‌گری و اتمام حجت بر مخالفان تبدیل می‌کردند. در گزارشی، متوکل (۲۳۲-۲۴۷ ق) با هدف سبک شمردن و بی‌احترامی به امام هادی (علیه السلام)، در روز بسیار گرمی همراه وزیر خود فتح بن خاقان سوار مرکب شده و دستور داد که جمعی از سادات از جمله حضرت هادی (علیه السلام) در هوای گرم در رکاب ایشان پیاده بروند. زراقه، پرده‌دار متوکل گفته است، در آن روز حضرت هادی (علیه السلام) را در مسیر پیاده روی در هوای بسیار گرم مشاهده کردم که دچار خستگی شده و عرق از بدن مبارکش می‌ریخت. نزدیک رفته و گفتم: «ای فرزند رسول خدا! شما چرا خود را خسته می‌فرمائید؟ حضرت فرمود: «هدف آن لعین از این کارها، سبک کردن من است و لیکن حرمت من نزد خدا کمتر از ناقه صالح پیامبر نیست.» وقتی به خانه برگشتم، واقعه را برای معلم فرزندان خود که گمان می‌کردم شیعه است نقل کردم. او گفت: «بدرستی که متوکل سه روز دیگر هلاک می‌شود؛ توبه کارهای خود سامان ده تا از جریان او آسیبی به تو نرسد؛ زیرا ایشان دروغ نمی‌گویند.» خداوند در قصه قوم صالح فرموده است: «تمتعوا فی دارکم ثلاثة ایام.» (هود، ۶۵) سپس جهت دفع ضرر احتمالی، اموال خود را پراکنده کرده و انتظار مدت سه روز را کشیدیم. چون روز سوم شد، منتصر (۲۴۷-۲۴۸ ق) فرزند متوکل با جمعی از ترک‌ها و غلامان متوکل را به قتل رساندند. زراقه پس از تحقق این پیشگویی بود که می‌گوید به امامت حضرت هادی (علیه السلام) اعتقاد پیدا کرده و حتی به زیارت حضرت شتافته است. امام در ملاقات با او فرمودند بودند: «معلم راست گفت! من در آن روز بر او نفرین کردم و حق تعالی دعای مرا مستجاب کرد (سیدبن طاووس ۱۴۱۱ ق، ج ۱: ۲۶۷).

در گزارشی دیگر یحیی بن هرثمه نقل کرده است که متوکل مرا طلبید و دستور داد تا حضرت هادی (علیه السلام) را از مدینه نزد او آورم. سپس خود من که حشوی مذهب^۱ بودم، همراه با گروهی از جمله فرماندهی از خوارج و کاتبی از شیعیان حرکت کردیم. پس از پیمودن نیمی از راه، آن مرد خارجی به کاتب شیعی با تمسخر گفت: مولای شما علی بن ابی طالب گفته است؛ هیچ قطعه‌ای از زمین نیست مگر آنکه قبر است یا در آینده قبر خواهد شد؟ به این صحرا بنگر! اینجا کیست که بمیرد تا چنانکه می‌پندارید خداوند آن را پر از قبر کند؟ من هم سخن او را باور کرده و مدتی خندیدیم. پس از رسیدن به مدینه و احضار امام هادی (علیه السلام) ایشان به رغم اینکه تابستان بود به یکی از نزدیکان خود فرمود: خیاطها را جمع کرده و همین امروز لباس‌های زمستانی دوخته و فردا همین وقت بیاور. من از تهیه لباس زمستانی در گرمای حجاز در تابستان تعجب کرده و از رافضه در قائل بودن به امامت ایشان شگفت زده بودم! فردای آن روز و در مسیر بازگشت به عراق به آن جایی که درباره قبرها بحث کرده بودیم رسیدیم. ناگاه ابر سیاه بالا آمد و رعد و برق بالای سر ما قرار گرفته و تگرگ‌هایی همچون پاره سنگ بارید. امام هادی (علیه السلام) همراه اطرافیان خود آن لباس‌های ضخیم را پوشیده و کلاه بر سر نهادند و به غلامان خود فرمودند: به یحیی و کاتب یک لباده و کلاه بدهید. سپس آنقدر تگرگ بر ما بارید، تا هشتاد نفر از همراهانم را کشت؛ سپس سرما برطرف شد و گرما برگشت. امام هادی (علیه السلام) مرا مورد خطاب قرار داده و فرمودند: یحیی! پیاده شو و با همراهان باقیمانده خود، این مرده‌ها را دفن کن! سپس فرمود: خدا اینگونه این صحرا را پر از قبر می‌کند. من با واقع شدن پیشگویی، از شدت تحت تاثیر قرار گرفتن از اسب پیاده شده و به سوی حضرت دویدم و شهادتین جاری کرده، گفتم: مولایم! من کافر بودم، اینک به دست تو اسلام آورده و شیعه شدم (طوسی، ۱۴۱۲ ق، ج ۱: ۵۵۱؛ اربلی، ۱۳۸۱ ق، ج ۳: ۱۸۴). بنابراین امام هادی (علیه السلام) با پیشگویی در صد اثبات حقانیت خود و هدایت دیگران همت گماشته‌اند.

۱. حشویه: ظاهر گرایان افراطی که به معنی ظاهری آیات و روایات، هر چند مختلف و ناسازگار و یا دال بر جسمانیت خدا عمل می‌کردند.

۲-۲. گسترش فرهنگ انتخاب نام نیک

با توجه به اینکه دشمنان عصر حیات امام حسن عسکری (علیه السلام) خبر به دنیا آمدن فرزند ایشان به عنوان قائم آل محمد (صلی الله علیه و آله) و نابودکننده ستمگران را شنیده بودند، امام در تبعید به سامرا تحت شدیدترین محدودیت‌ها قرار داشتند. از این‌رو جهت پاسخ به نیازهای شیعیان از نامه‌نگاری بهره برده و هنگام درخواست پیروان مبنی بر تقاضای فرزندآوری، با ابزار دعا به پیشگویی از تولد فرزند و انتخاب نام برای کودک پرداختند. در نقلی ابن محمد قلانسی گفته است: برادرم محمد که همسرش آبستن بود، نامه‌ای به امام حسن عسکری (علیه السلام) نوشت و خواهش کرد که حضرت دعا کند زایمان همسرش بی خطر و نوزاد او پسر باشد. امام به او نوشتند: خداوند فرزند پسر به تو عنایت می‌کند و «محمد» و «عبد الرحمن» نام‌های خوبی هستند. پس از مدتی آن زن پسردو قلو زایید، یکی را محمد و دیگری را عبدالرحمن نام نهادند (مسعودی ۱۳۸۴ ق: ۲۵۰). در این گزارش گرچه درخواست ابن محمد دعا برای سلامتی همسرش هنگام زایمان و پسر بودن فرزند بود؛ اما امام در کنار اجابت این خواسته او، دو نام نیکور نیز به او پیشنهاد دادند.

علاوه بر این، توصیه به انتخاب نام مبارک پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برای فرزند، در گزاره‌های دیگری هم مشاهده شده است. در نقلی دیگری از ایوب بن نوح آمده که همسر حامله بود. به امام هادی (علیه السلام) نامه‌ای نوشته و درخواست کردم تا صاحب فرزند پسر شوم. امام هادی (علیه السلام) در پاسخ نوشتند: «وقتی خدای متعال فرزندی به تو عطا کرد، نام او را محمد بگذار.» (اربلی، ۱۳۸۱ ق، ج ۳: ۱۷۹) ایوب نیز چنین کرد. البته این موضوع اختصاصی به پسران نداشته و در مورد نوزادان دختر نیز صورت می‌گرفت. به عنوان نمونه وقتی دو نفر خدمت امام رضا (علیه السلام) رسیده و ضمن اشاره به حامله بودن همسرشان درخواست داشتند با دعای امام صاحب دو فرزند پسر شوند. امام رضا (علیه السلام) در پیشگویی خود، ضمن اشاره به صاحب دو فرزند شدن، فرمودند: یکی پسر و دیگری دختر است. نام آنان را محمد و فاطمه بگذار. سپس همانگونه که امام رضا (علیه السلام) پیشگویی کرده بودند محقق شد. (ابن بابویه، ۱۳۷۸ ق، ج ۱: ۲۳۶)

۲-۳. هم‌زیستی با مخالفان

با توجه به شرایط پر تنش و اضطراب عصر عباسی برای شیعیان، تقیه یک دستورالعمل مسئولانه تلقی می‌شد؛ هر چند که ائمه (علیهم‌السلام) در شرایط معمول و حتی زمانی که در رأس قدرت بودند حتی المقدور از رفتارهای تنش آفرین و تنش‌زا خودداری می‌کردند. امامان معصوم (علیهم‌السلام) از همان ابتدا نیز هم‌زیستی با مخالفین را در کنار حفظ باورها و موازین شرعی به شیعیان توصیه می‌کردند. این مهم به ویژه زمانی که شرایط تقیه حکمفرما باشد از اهمیت مضاعفی برخوردار بود. به عنوان نمونه احمد بن عمره در ملاقات با امام رضا (علیه السلام) گفته بود: «وقتی از خانه خارج شدم، همسرم باردار بود. دعا بفرمایید خداوند به من پسری عطا کند. امام مرا مورد خطاب قرار داده و فرمودند: فرزند تو، پسر است. او را (عمر) نامگذاری کن. عرض کردم: من قصد کرده‌ام او را «علی» نامیده و به خانواده‌ام گفته‌ام نام او را علی بگذارند. امام دوباره فرمود: نام او را عمر بگذار. وقتی به کوفه برگشتم، دیدم خداوند پسری به من عنایت فرموده و نام او را هم (علی) گذاشته‌اند. من نام او را تغییر داده و (عمر) گذاشتم. همسایگان نزد من آمدند و گفتند: «ما از این به بعد هر شایعه‌ای که درباره شیعه بودن تو بشنویم باور نمی‌کنیم». (طوسی، ۱۴۱۲، ج ۱: ۲۱۴).

۲-۴. استقامت و صبر بر مشکلات

با توجه به محیط استبدادگونه و فشار خلفای بنی عباس، امامان متأخر در قالب پیشگویی تلاش کردند تا شیعیان به وسیله هم‌زیستی با مخالفین درک بهتری از شرایط و سختی‌های آتی داشته باشند. به عنوان نمونه امام هادی (علیه السلام) در قالب پیشگویی به واسطه وکیل خود محمد بن فرج، جناب علی بن محمد نوفلی را مورد خطاب قرار داده و به او فرمودند: «کارهایت را به سامان برسان و مواظب خودت باش!» علی بن محمد می‌گوید: من مشغول سروسامان دادن به کارهای خود بودم و نمی‌دانستم مقصود امام چیست! ناگاه مأموران حکومتی آمدند و مرا با دستان بسته از مصر حرکت داده و تمام دارائی مرا توقیف کرده و هشت سال زندانی کردند. سپس در زندان نامه‌ای از جانب امام

به من رسید که ای محمد! در بغداد منزل نکن. این پیام امام شگفت آور بود، اما با توجه به پیشگویی قبلی امام برای من امیدآفرین بود، زیرا در طول سختی‌های زندان، امام با بیانات خود روح امید و آزادی را در من ایجاد کرد. چیزی نگذشت که مرا آزاد و رها کردند. در ادامه به امام نامه نوشته و در مورد دارایی و املاک خود که تصرف شده بود گلایه کردم. امام فرمودند: «نگران نباش. به زودی به تو برمی گردانند و اگر هم به تو بازنشود، زبانی به تو نمی‌رساند.» زمانی که محمد بن فرج به سامرا حرکت کرد، نامه‌ای از دربار به دستش رسید که ملک به تو بازگشت ولی او پیش از دریافت نامه درگذشت (مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲: ۲۹۲).

۲-۵. برحذر داشتن از رفتارهای نامناسب

با توجه به نگاه نابرابر برخی از شیعیان نسبت به برادران دینی خود، گاهی امام به آسیب شناسی رفتار آنان پرداخته تا وضعیت ظاهری شیعیان موجب تمسخر و استهزا نشود. حسین بن موسی نقل کرده است؛ ما جوانانی از بنی‌هاشم در اطراف امام رضا (علیه السلام) نشستیم که جعفر بن محمد علوی با وضعیت ظاهری نامرتب و لباسی وصله‌دار از مقابل مان گذشت و ما نگاهی به یکدیگر کرده و به او خندیدیم. در همین حال امام رضا (علیه السلام) با مشاهده تمسخر، به پیشگویی از جعفر پرداخته و فرمودند: «در آینده‌ای بسیار نزدیک شاهد خواهید بود که جعفر بن محمد فردی ثروتمند شده و مریدان بسیار خواهد داشت.» یک ماه بعد جعفر حاکم مدینه و فردی ثروتمند شد، به نحوی که با غلامان و اطرافیان خود از کنار ما می‌گذشت و ما هر بار به یاد سخن امام رضا (علیه السلام) می‌افتادیم. بعد از آن جعفر بن عمر علوی را احترام و برای وی دعا می‌کردیم (ابن بابویه، ۱۳۷۸ق، ج ۲: ۲۰۹). این پیشگویی امام نه تنها این گروه از شیعیان را از تمسخر دیگران بازداشت بلکه آنها را به ژرف نگری و عاقبت اندیشی نیز واداشته بود.

۲-۶. رفع نیازمندی اقتصادی دیگران

حکمرانان از دیرباز از محدودیت‌های اقتصادی و فقر برای مطیع نگه داشتن مردم و

(علیرضا جانعلی زاده چناری، حامد قرائتی)

مخالفان استفاده می‌کرده‌اند. این موضوع باعث شده بود تا قاطبه شیعیان به دلیل باورهای خود دچار مشکلات اقتصادی گوناگون باشند و ائمه (علیهم السلام) نیز در مواردی به مشکل‌گشایی از ایشان بپردازند. در این راستا ابناء الرضا (علیهم السلام) همچون ائمه دیگر و در مواردی در قالب پیشگویی، به رفع نیازمندی پیروان اقدام می‌کرده‌اند. به عنوان نمونه، محمد بن حمزه سروری نقل کرده است که توسط ابوهاشم جعفری نامه‌ای به امام حسن عسکری (علیه السلام) نوشته و درخواست رفع مشکلات معیشتی را بیان کرد. امام در پاسخ فرمودند: «مژده باد بر تو! خداوند به این زودی تو را بی نیاز گردانید. پسر عموی تو «یحیی بن حمزه» درگذشت و وارثی ندارد، دارایی او که صد هزار درهم است بزودی به دست تو خواهد رسید.» (اربعی، ۱۳۸۱ ق، ج ۳: ۲۲۰). بعد از مدتی همان مبلغی که امام پیشگویی کرده بود، از پسرعمویم به من ارث رسید و صاحب ثروت شده و مشکلات اقتصادی من رفع شد.

در مواردی دیگر امام در ارتباط میان فردی خود از طریق پیشگویی به کاستن از زیان اقتصادی شیعیان اقدام می‌کردند. از علی بن زید نقل شده که گفت: زمانی نزد امام عسکری (علیه السلام) رفتم، امام به من فرمود: اسب تو چگونه است؟ گفتم: اسب من در خانه است. ایشان فرمودند: «اگر مقدور شد قبل از این که شب شود آن را عوض کن!» پس از سخن امام ضمن اینکه آن اسب راغب زیادی داشت، از فروش آن خودداری کردم. هنگام شب نگرهبان آن اسب در حال گریه آمد و گفت: اسب تو مُرد! من اندوهگین شدم و بعد از چند روز خدمت امام حسن عسکری (علیه السلام) رفتم. با خود در این فکر بودم که آیا اسبی نظیر آن نصیب من خواهد شد؟! ناگهان امام فرمود: «آری، اسبی مثل آن اسب نصیب تو خواهد شد. سپس به غلام خود فرمود: آن اسب مرا که سوار می‌شوم به علی بده، این اسب از اسب تو زیباتر، عمر آن بیشتر و قوی‌تر است» (مسعودی ۱۳۸۴ ق، ج ۱: ۲۸۲؛ ابن شهر آشوب ۱۳۷۹ ق، ج ۴: ۴۳۰).

۲-۷. تعدیل رفتارهای پرخطر برخی علویان

علویان به واسطه انتساب به امام علی (علیه السلام) دارای جایگاهی رفیع در میان شیعیان و

هواداران امام علی (علیه السلام) بودند و عدم تفکیک بین مقام امامت و شأنیت عرفی توسط شیعیان موجب برخی سوء برداشت‌ها و سوء استفاده‌ها شده بود. نه تنها رفتار و باور برخی از علویان بلکه حتی مواضع سیاسی و اجتماعی‌شان نیز در مواردی مطابق دیدگاه اهل بیت (علیهم السلام) نیست و مشکلاتی را برای ائمه (علیهم السلام) و شیعیان ایجاد می‌کند. ائمه (علیهم السلام) هم در قالب استدلال و روشنگری نسبت به شرایط قیام و هم از راهکار پیشگویی و اتمام حجت تلاش داشتند حتی المقدور جامعه شیعه را از هزینه‌های این گونه مواضع مصون بدارند. به عنوان نمونه، وقتی محمد بن جعفر الصادق (علیه السلام) معروف به دیباج در مکه قیام کرد و بیعت مأمون را شکست، امام رضا (علیه السلام) به نزد او رفت و فرمود: «ای عمو، پدر یا برادرت را به دروغ متهم مکن، زیرا چنین قدرتی با تو سازگار نخواهد بود.» اما بنا به نقلی محمد بن جعفر توجهی به توصیه امام (علیه السلام) نکرد؛ ولی چیزی نگذشت که از لشکریان عباسی شکست خوردند و امان ایشان را پذیرفت. آنگاه محمد به منبر رفت و گفت: این قدرت متعلق به مأمون بوده و من حقی بر آن ندارم (ابن بابویه، ۱۳۷۸ ق، ج ۱: ۲۲۴).

۲-۸. بر حذر داشتن شیعیان از مدعیان دروغین

سطحی بودن باور برخی شیعیان و سوء استفاده برخی خواص از جایگاه اجتماعی و انتساب علوی موجب شده بود تا ظهور برخی مدعیان دروغین امامت در میان علویان، موجب تردید مردم در امامت ائمه (علیهم السلام) و ایجاد تفرقه و سوء استفاده دشمنان شود. این موضوع که چندی پیش از امام رضا (علیه السلام) شروع شده بود در عصر ایشان و ابناء الرضا (علیهم السلام) نیز استمرار داشت. به عنوان نمونه جعفر فرزند امام هادی (علیه السلام) پس از شهادت امام حسن عسکری (علیه السلام) مدعی امامت شده و به نوعی امامت امام عصر (علیه السلام) را منکر شد. امام هادی (علیه السلام) از لحظه به دنیا آمدن او به گمراه کننده بودن او اشاره کردند. شیخ صدوق در نقلی از صالح بن عبدالله بیان کرده، در منزل امام همگی از ولادت جعفر خوشحال و مسرور بودند به جز خود امام هادی (علیه السلام) در پاسخ به تعجب دیگران فرمودند: «او افراد بسیاری را گمراه خواهد کرد.» (ابن بابویه، ۱۳۹۵ ق، ج ۱: ۳۲۱؛ مسعودی، ۱۳۸۴ ق، ج ۱: ۲۳۹؛ اربلی، ۱۳۸۱ ق، ج ۲: ۳۸۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳ ق، ج ۵۰: ۱۷۶). این پیشگویی امام در

(علیرضا جانعلی زاده چناری، حامد قراشئی)

سال‌های بعد آشکار شد و جعفر بعد از شهادت امام حسن عسکری (علیه السلام) مدعی امامت شد. به تحریک جعفر دولت‌مردان عباسی خانه امام عسکری (علیه السلام) را برای یافتن فرزندش جستجو کردند. همچنین با همکاری جعفر، یکی از کنیزان امام عسکری (علیه السلام) زندانی شد. علاوه بر این، جعفر سالانه بیست هزار دینار به یکی از کارگزاران خلافت رشوه داد تا امامت او را تأیید کند (اربلی، ۱۳۸۱، ج ۲: ۲۰۵).

۲-۹. برحذر داشتن شیعیان از وقوع در فتنه‌ها

در دوره معتز عباسی بسیاری از شیعیان و علویان در تنش‌ها و فتنه‌های مختلف گرفتار شدند. کسانی چون: «أحمد بن عبدالله»، «حسن بن یوسف»، «جعفر بن عیسی»، «عیسی بن اسماعیل»، «جعفر بن محمد بن جعفر» و «احمد بن محمد». از این رو امام حسن عسکری (علیه السلام) در مواردی و در قالب پیشگویی، شیعیان را از فتنه‌های آینده برحذر می‌داشتند. در روایتی محمد بن علی سمری می‌گوید: حضرت عسکری طی نامه‌ای به من نوشت: فتنه‌ای برای شما پیش خواهد آمد، آماده باشید بعد از سه روز در میان افراد بنی‌هاشم اختلافی روی داد. به امام نوشتیم: آیا این همان فتنه است؟ حضرت در پاسخ فرمودند: آن نیست، مواظب باشید! چند روز بعد از آن بود که معتز کشته شد. در نقل دیگری آمده است که امام حدود بیست روز پیش از قتل معتز به «اسحاق بن جعفر زبیری» نوشت: در خانه خود بمان، حادثه مهمی اتفاق خواهد افتاد! وی می‌گوید: پس از آنکه «بریح» کشته شد، به محضر امام نوشتیم: حادثه‌ای که گفته بودید، رخ داد، اینک چه کار کنم؟ امام پاسخ داد: حادثه‌ای که گفتم، حادثه دیگری است طولی نکشید که «معتز» کشته شد (اربلی، ۱۳۸۱، ج ۳: ۲۰۷؛ مفید، ۱۴۱۳، ج ۲: ۳۲۵؛ ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹، ج ۴: ۴۳۶).

۲-۱۰. رفع نگرانی شیعیان در موضوع حیات امام

با توجه به شهادت امام موسی بن جعفر (علیه السلام) در زندان هارون الرشید (۱۷۰-۱۹۳ق) و

هم عصری امامت امام رضا (علیه السلام) با خلافت هارون، شیعیان نسبت به امنیت جانی امام رضا (علیه السلام) نگران بودند. در این شرایط محمد بن سنان و صفوان بن یحیی که از اصحاب و راویان ائمه بودند (نجاشی ۱۴۳۶ق: ۱۹۷) امام رضا (علیه السلام) بیم آن داشتند که از سوی هارون گزندی به امام رضا (علیه السلام) برسد امام با مشاهده نگرانی و اضطراب ایشان و در قالب یک پیشگویی فرمودند: «بگذارید (هارون) هر کاری که می خواهد انجام دهد، او نخواهد توانست به من صدمه ای بزند» (ابن شهر آشوب ۱۳۷۹ق، ج ۴: ۳۴۰؛ اربلی، ۱۳۸۱ق، ج ۲: ۲۷۳؛ ابن بابویه، ۱۳۷۸ق، ج ۲: ۲۲۶). ایشان در قالب پیشگویی، علاوه بر امید بخشی به شیعیان امامی، واقفیان را که از امامت امام رضا (علیه السلام) ناخرسند بودند را نیز با چالش مواجه کردند. (ابن بابویه، ۱۳۷۸ق، ج ۲: ۲۱۵).

علاوه بر آنچه بیان شد، در عصر سایر امامان متاخر، فشار و خفقان خلفای عباسی در حدی بود که خلیفه عباسی از امام خواسته بود تا هر هفته دو مرتبه خود را دارالخلافه معرفی کند (طوسی ۱۴۱۱ق، ج ۱: ۱۲۹) چنین دستوری به شدت جامعه شیعه را نسبت به امنیت و آزادی امام، نگران می کرد. خلفای عباسی علاوه بر محدودیت های پیش گفته حتی در مواردی اقدام به دستگیری حضرت می کردند. به عنوان نمونه معتز عباسی (۲۵۲-۲۵۵ق) دستور بازداشت امام حسن عسکری (علیه السلام) و آوردن او به کوفه توسط سعید حاجب را صادر کرد. ابوالهیشم بن سیابه پس از اطلاع از موضوع، ضمن نامه ای به امام عسکری (علیه السلام) اظهار نگرانی و ناراحتی کرد. امام در راستای رفع نگرانی از جامعه شیعه فرمودند: «پس از سه روز فرج حاصل خواهد شد.» (سیدبن طاووس، ۱۴۱۱ق، ج ۱: ۲۷۴). همانگونه که امام پیشگویی کرده بودند پس از سه روز معتز خلع شده و وعده امام تحقق یافت.

۱۱-۲. اطمینان بخشی از امنیت جانی پیروان اهل بیت (علیهم السلام)

تحت نظر بودن و محدودیت هایی که علیه جامعه شیعیان اعمال می شد باعث شده بود تا باورمندی به آموزه ها و تعالیم شیعه به معنای پذیرش محدودیت های گسترده اجتماعی

باشد. همین موضوع یکی از موانع گسترش تشیع و نگرانی و اضطراب شیعیان نسبت به آینده خود، خانواده و بزرگان خود بود. امام رضا (علیه السلام) و ابناء الرضا (علیهم السلام) همانند دیگر ائمه (علیهم السلام) نسبت به این اضطراب و نگرانی شیعیان بی تفاوت نبوده و علاوه بر توصیه‌های نظری و عملی به شیعیان برای عبور موفق از این شرایط سخت در مواردی نیز با پیشگویی ایشان را نسبت به آینده و رفع برخی خطرهای خوش بین و خوشنود می‌کردند. از جمله این موارد پیشگویی امام جواد (علیه السلام) از رهایی و آزادی اباصلت (م ۱۳۶ ق) از سزای مأمون بوده است. مأمون عباسی در گزارشی که صدوق آن را آورده است اباصلت را برای افشای اسرار امام رضا (علیه السلام) پس از شهادت ایشان تحت فشار قرار داده و به مدت یکسال زندانی کرد. امام جواد (علیه السلام) پس از آزاد کردن اباصلت از زندان به او فرمودند که از این پس هیچگاه بین تو و مأمون ملاقاتی صورت نخواهد گرفت (دیگر نگران نباش که مجدداً تو را تحت فشار قرار دهد) اباصلت پس از آن هیچگاه مورد پیگرد مأمون قرار نگرفت. (ابن بابویه، ۱۳۷۸ ق، ج ۱: ۲۷۳). در موردی دیگر ابوهاشم جعفری از اصحاب امام عسکری (علیه السلام) آمده است: زمانی که زندانی بودم از طول مدت زندان و سنگینی غل و زنجیر به حضرت شکایت کردم. امام در پاسخ نوشت: «امروز نماز ظهر را در منزل خود خواهی خواند.» طولی نکشید از زندان آزاد شدم. (ابن شهر آشوب ۱۳۷۹ ق، ج ۴: ۴۳۲؛ طبرسی ۱۴۱۷ ق، ج ۲: ۱۴۰).

۲-۱۲. رفع حیرت از شیعیان در شناخت امام عصر (عجل الله فرجه) و مهیا شدن برای دوره غیبت

با توجه به منصوص بودن امامت در اندیشه امامیه، ائمه اطهار (علیهم السلام) هر یک امام بعد از خود را به مردم معرفی کردند؛ اما با توجه به خفقان شدید در عصر ابناء الرضا (علیهم السلام)، مهم‌ترین اقدام امام حسن عسکری (علیه السلام) آماده سازی جامعه برای امامت حضرت مهدی (عجل الله فرجه) و ترویج اندیشه مهدویت بوده است. آن حضرت در برخی از سخنان خود به توصیف ویژگی‌های فردی حضرت مهدی (عجل الله فرجه) پرداخته و مردم را آماده امامت حضرت کرده است. (اربلی، ۱۳۸۱ ق، ج ۲: ۵۲۶) امام عسکری (علیه السلام) با وجود مشکلات مختلف به ویژه ادعای امامت توسط جعفر به معرفی امام بعد از خود به صورت خصوصی (ابن بابویه، ۱۳۹۵ ق،

ج ۲: ۳۸۴). و در قالب پیشگویی پرداخته اند. در این نقل امام نشانه‌های جانشین خود را چنین برشمرده‌اند: نماز خواندن بر پیکر، طلب پاسخ نامه‌ها، اطلاع از اسامی ارسال کنندگان و مقدار وجوهات. پس از مدتی همان گونه که امام عسکری (علیه السلام) پیشگویی کرده بودند گروهی از اهل قم پس از مطلع شدن از شهادت امام عسکری (علیه السلام) با ادعای امامت جعفر مواجه شدند. از این روبه جعفر گفتند: نامه‌ها و پول‌هایی آورده ایم، بفرمایید نامه‌ها را چه کسانی نوشته‌اند و پول‌ها چقدر است؟ جعفر از این سؤال برآشفت و گفت: این‌ها از ما انتظار علم غیب دارند! در این میان خادمی از میان خانه بیرون آمد و گفت: نامه‌ها از فلان کس و فلان کس است و در همیان هزار دینار است که ده تا از آنها را آب طلا داده اند. نمایندگان مردم قم نامه‌ها و همیان را تحویل او داده و به خادم گفتند: هر کس تو را برای گرفتن همیان فرستاده، او امام است (ابن بابویه، ۱۳۹۵ق، ج ۲: ۴۷۹).

امام عسکری (علیه السلام) در گزارش‌های دیگر از شرایطی در آینده خبر می‌دهند که هر چه بیشتر شیعیان را برای شروع دوره غیبت آماده می‌کند. ایشان در موارد متعددی حضرت مهدی (عجله الله تعالی فرجه‌ه) را به شیعیان خاص خود معرفی کرده و فرمودند: همین فرزندم حجت خدا بعد از من خواهد بود (ابن بابویه، ۱۳۹۵ق، ج ۲: ۳۸۴). معاویه بن حکیم نقل کرده است که همراه محمدبن ایوب بن نوح و محمدبن عثمان عمری و چهل نفر دیگر در منزل امام عسکری (علیه السلام) بودیم که امام عسکری (علیه السلام) فرزند خویش را به ما معرفی کرده و فرمودند: «این امام شما بعد از من و خلیفه من بر شما است. او را اطاعت کنید و بعد از من در دین خود اختلاف نکنید که هلاک می‌شوید؛ آگاه باشید که بعد از امروز او را نخواهید دید» معاویه بن حکیم می‌گوید: ما از حضورشان بیرون آمدیم، چند روزی نگذشت که ابومحمد (علیه السلام) درگذشت (طوسی ۱۴۱۱ق، ج ۱: ۳۵۷).

۳. نتیجه گیری

محدود کردن اغراض و نتایج شئون اختصاصی ائمه (علیهم السلام) به اثبات برتری معنوی یا اسکات مخالفین، موجب محرومیت ما از بسیاری از اخبار و گزاره‌های حدیثی و تاریخی در حوزه تاریخ و سیره اهل بیت (علیهم السلام) در راستای تبیین سبک زندگی اسلامی و جامعه مطلوب دینی شده است. صرف نظر از محتواها و کارکردهای فقهی، اخلاقی یا اعتقادی که می‌توان برای روایات کرامات معصومین (علیهم السلام) برشمرد؛ نباید از کارکردها و اغراض اجتماعی در راستای حل معضلات و مشکلات اجتماعی و انسجام جامعه اسلامی و حفظ ایشان از تهدیدها، غفلت کرد. این تحقیق با تمرکز بر اخبار پیشگویی‌های امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و ابناء الرضا (علیهم السلام) به اغراض و کارکردهایی که می‌توان از این اخبار در نظر گرفت، پرداخته و تلاش دارد تا نگاه جامع امام به مسائل پیرامونی و حتی تحولات آینده را در محدوده مشخصی از روایات تبیین کند. ساحت امامت و پیشوایی ائمه (علیهم السلام) محدود به زعامت معنوی نبوده و تلاش داشته‌اند به رغم فقدان حکمرانی سیاسی اما مسیر سعادت و ارتقای پیروان و اصحاب خود را هموار کنند. ائمه (علیهم السلام) حتی در پیشگویی‌های خود که بیشتر حمل بر اعجاز و اسکات خصم می‌شود، صلاح و سعادت جامعه را در نظر داشته و مسیر مطمئنی را برای جامعه رهنمون می‌شدند. این موضوع به ویژه در عصر خلفای عباسی که از طرفی خود را حکمرانان هاشمی و خلفای پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و از طرف دیگر بیشترین محدودیت‌ها را برای ائمه (علیهم السلام) و شیعیان ایجاد می‌کردند، از اهمیت و ضرورت بیشتری برخوردار است. با تکیه بر اخبار و تحلیل‌های پیش گفته می‌توان اذعان کرد که امام رضا (علیه السلام) و سایر ائمه ابناء الرضا (علیهم السلام) در قالب پیشگویی به موضوعات مختلف فرهنگی همچون انتخاب نام نیک، اجتناب از رفتار نامناسب یا موضوعات اجتماعی همچون تعدیل رفتارهای پرخطر برخی خواص و هم‌زیستی با مخالفان و استقامت در برابر مشکلات یا موضوعات سیاسی همچون برحذر داشتن شیعیان از واقع شدن در فتنه‌ها و حفظ امنیت جانی امام و شیعیان و موضوعات اعتقادی همچون اتمام حجت بر حقانیت امام، برحذر داشتن شیعیان از مدعیان دروغین و رفع حیرت از شیعیان در شناخت امام و مهیا شدن برای دوره غیبت توجه داشته‌اند.

منابع و مأخذ

قرآن کریم

- آخوندخراسانی، محمدکاظم. (۱۴۱۲ق). کفایه الاصول. چاپ هشتم. قم: نشر اسلامی.
- ابراهیمی شهرآباد، رقیه. (۱۴۰۲). «مولفه‌های هدایت فکری و معرفت بخشی در کلام گهربار امام رضا (علیه السلام)». مجموعه مقالات همایش حدیث رضوی. دوره دوم. صص: ۲۹۵-۳۱۶.
- ابن بابویه، محمدبن علی. (۱۳۷۸ق). عیون اخبار الرضا. بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- _____ (۱۳۹۵ق). کمال الدین و تمام النعمه. چاپ دوم. تهران: اسلامی.
- _____ (۱۴۲۶ق). التوحید. مصحح: سیدهاشم حسینی تهرانی. چاپ نهم. قم: نشر اسلامی.
- ابن خلدون، عبدالرحمان. (۱۳۹۱ق). تاریخ ابن خلدون. چاپ چهارم. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- ابن شهر آشوب، محمد بن علی. (۱۳۷۹ق). مناقب آل ابی طالب. مصحح آشتیانی و رسولی. قم: علامه.
- _____ (۱۳۸۲). متشابه القرآن. چاپ پنجم. بیدار: قم.
- ابن عبدربه، احمد. (۱۴۰۷ق). العقد الفرید. بیروت: دارالکتب العلمیه.
- ابن منظور، محمدبن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب. چاپ سوم. لبنان: دارصادر.
- اربلی، علی بن عیسی. (۱۳۸۱ق). کشف الغمه عن معرفة الاثمه. تبریز: بنی هاشمی.
- انصاری پور و قاسم نژاد. (۱۳۹۲). «بررسی چگونگی ارتباط امام رضا (علیه السلام) با اصحاب در کوفه، بغداد و قم». حدیث و اندیشه. شماره ۱۶. دوره ۸. صص: ۴۷-۷۸.
- تستری، قاضی نورالله. (۱۴۰۹ق). احقاق الحق وازهاق الباطل. قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۱). ادب فنای مهربان. چاپ سوم. قم: اسراء.
- جوهری، ابونصر. (۱۴۰۷ق). الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه. مصحح: احمد عبدالغفور عطار. بیروت: دارالعلم.
- حرعاملی، محمدبن حسن. (۱۴۲۵ق). اثبات الهداه بالنصوص والمعجزات. بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۶ق). المفردات. تهران: دارالقلم.
- راوندی، قطب الدین. (۱۴۰۹ق). الخرائج و الجرائح. قم: مؤسسه امام مهدی (علیه السلام).
- سیدبن طاوس، علی. (۱۴۱۱ق). مهج الدعوات و منهج العبادات. قم: دارالذخائر.
- شریف القرشی، باقر. (۱۴۱۳ق). حیاة الامام موسی بن جعفر (علیه السلام). بیروت: دارالبلاغه.
- شریفی، عنایت الله؛ خوانین زاده، محمد حسین؛ خلعتبری لیمامی، حسام الدین. (۱۳۹۶). «روش های تبلیغی امام رضا (علیه السلام)». فرهنگ رضوی. سال پنجم. شماره ۱۹. صص: ۱۴۹-۱۷۶.
- طبرسی، فضل بن حسن. (۱۴۱۷ق). اعلام الوری بأعلام الهدی. قم: مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث.
- طبری، محمد بن جریر. (بی تا). تاریخ الامم والملوک. بی تا: بی جا.
- طبری، محمد بن جریر بن رستم طبری. (۱۴۱۳ق). دلائل الامامه. قم: بعثت.
- طبری، محسن. (۱۳۸۶). «کرامات حضرت رضا (علیه السلام) به روایت اهل سنت». فرهنگ کوثر. شماره ۷۱. صص: ۱۰۳-۹۳.
- طوسی، محمدبن حسن. (۱۴۱۱ق). الغیبه. قم: دارالمعارف الاسلامیه.

(علیرضا جانعلی زاده چناری، حامد قرائتی)

- طوسی، نصیرالدین. (۱۴۱۲ق). *الثاقب فی المناقب*. چاپ سوم. قم: انصاریان.
- غروی اصفهانی، محمدحسین. (۱۳۷۳). *نهایه الدرایه فی شرح الکفایه*. قم: نشر سیدالشهدا (علیه السلام).
- فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۰۸ق). *العین*. بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- فیض کاشانی، محمد. (۱۴۱۷ق). *محجه البیضاء*. چاپ چهارم. قم: نشر اسلامی.
- کتابی، احمد. (۱۳۸۸). *درآمدی بر اندیشه‌ها و نظریه‌های جمعیت‌شناسی*. چاپ پنجم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). *کافی*. چاپ چهارم. تهران: المکتبه الاسلامیه.
- مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳ق). *بحارالانوار*. چاپ دوم. تهران: الوفاء.
- مسعودی، علی بن حسین. (۱۳۸۴ق). *اثبات الوصیه للامام علی بن ابی طالب (علیه السلام)*. چاپ دوم. قم: انصاریان.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۹). *مجموعه آثار*. چاپ هجدهم. تهران: صدرا.
- مظفر، محمدحسین. (۱۴۰۲ق). *علم الامام و کمیتة و کیفیتة عن الطریق العقل و النقل*. نجف: مطبعة الحیدریه.
- معین، محمد. (۱۳۸۶). *لغت‌نامه*. چاپ دوم. تهران: نامن.
- مفید، محمد بن محمد. (۱۴۱۳ق). *الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد*. قم: کنگره شیخ مفید.
- نجاشی، احمد بن علی. (۱۴۳۶ق). *رجال النجاشی*. چاپ یازدهم. قم: نشر اسلامی.
- یعقوبی، احمد بن اسحاق. (بی تا). *البلدان*. بیروت: دارالکتب العلمیه.

Investigating The Individual Connection-Based Prophetic Function of Hadiths in the Sirah of Imam Reza and His Infallible Descendants (P.B.U.T)

Alireza Jana'lizadeh Chenari¹ Hamed Qara'ati²

Received: January 30 , 2025

Revised: February 14 , 2025

Accepted: February 27 , 2025

Abstract

In addition to the authenticity of their chains of transmission, the prophetic hadiths attributed to the Holy Shiite Imams (Peace be Upon Them) can be investigated in terms of their content and function. On the other hand, contrary to potential misconceptions, the prognostications articulated by the Ahl al-Bayt (P.B.U.T) were not merely instruments for demonstrating their spiritual preeminence. Rather, they encompassed diverse functions pertinent to the priorities and exigencies of the ummah. Therefore, this study set out to investigate the function of such prophetic prognostications within the framework of individual connection as manifested in the blessed Sirah of Imam Reza and his noble infallible descendants (P.B.U.T). Drawing upon primary sources and employing a descriptive-analytical methodology, the study sought to elaborate on further dimensions of the Ahl al-Bayt's (P.B.U.T) profound efforts towards safeguarding the material and spiritual prosperity of the Islamic community. Indeed, the divinely ordained leadership of the Ahl al-Bayt (P.B.U.T), even within their exclusive prerogatives and miracles, was not confined to purely spiritual matters but extended to encompass the material and social life of the community. According to the findings of this research, Imam Reza and the infallible Imams descended from his progeny (P.B.U.T) considered various social, political, cultural, and economic functions in their foretellings of the future. These functions included serving as an irrefutable proof for the truth of their Imamate, propagating the culture of choosing virtuous names,

1. Fourth Level Seminarian, Qom Seminary, Qom, Iran (Corresponding Author):
janalizadeh313@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of History, Baqir al-'Ulum University, Qom, Iran: gheraati@bou.ac.ir

fostering peaceful coexistence with those holding differing views, promoting steadfastness and patience in the face of tribulations, meeting the economic needs of others, cautioning against inappropriate behaviors, warning the Shi'a Muslims against false claimants and the occurrence of trials, tribulations, and conflicts, moderating the risky behaviors of the Alawites, dispelling the anxieties of the Shiite Muslims regarding the Imam's life, assuring the safety of the lives of the Ahl al-Bayt's (P.B.U.T) followers, and resolving the bewilderment of the Shiite Muslims in recognizing Imam Mahdi (May Allah hasten his reappearance) in preparation for the period of occultation.

Keywords: Imam 'Ali ibn Musa al-Rida (P.B.U.H), Infallible Imams descended from Imam Reza's Progeny (P.B.U.T), Prophecy, Imam's Knowledge, Ahl al-Bayt (P.B.U.H), Ummah.